

RIJEČ UREDNICE

U ruci držite 31. broj časopisa *Fontes – izvori za hrvatsku povijest*, koji i ovaj put donosi vrijedne prinose poznavanju hrvatske povijesti, temeljene na izvorima koji svjedoče o političkim, kulturnim i društvenim procesima oblikovanja nacionalnog identiteta.

U središtu broja nalazi se tematski blok posvećen obilježavanju 1100. godišnjice Hrvatskog Kraljevstva, odnosno proslavama koje su 1925. godine priređene u povodu tisućite obljetnice Kraljevstva. Priređivači arhivskoga gradiva objavljena u ovome broju, Hrvoje Baričević i Monika Banić iz Hrvatskoga državnog arhiva, donose iscrpno i pažljivo strukturirano gradivo iz više fondova i zbirki HDA-a, omogućujući nam detaljan uvid u način na koji je ta obljetnica bila zamišljena, pripremana i izvedena diljem tadašnje Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca te u dijelovima Bosne i Hercegovine. Usto, objavljeno je gradivo popraćeno uvodnom studijom koja kontekstualizira vrijeme i prostor te čitatelju objašnjava tadašnja događanja i inicijative.

Predstavljeno arhivsko gradivo svjedoči o pripremama, tijeku i simbolici proslava koje su se 1925. godine odigravale diljem tadašnje Kraljevine SHS – od Zagreba i Duvna do Dubrovnika, Livna, Osijeka, Požege i mnogih drugih mjesta. Raznoliki materijali – od zapisnika i službene korespondencije do letaka, razglednica i fotografija – prikazuju kako su državne institucije, crkvene vlasti, Družba „Braća Hrvatskoga Zmaja“, pjevačka i sokolska društva, udruženja poput „Hrvatske žene“ i „Napretka“, te brojne lokalne zajednice i uprave, zajedno oblikovali viziju nacionalne prošlosti i sudjelovali u njezinu javnom predstavljanju.

Vrijednost ovog rada leži u njegovoj metodološkoj postavci: autori ne donose isključivo narativ središnje razine, nego kroz fragmentiranu arhivsku građu otvaraju prostor glasovima lokalnih sredina, pojedinaca i inicijativa – onih koji su proslavu činili živom i višedimenzionalnom. Na taj način proslava tisućgodišnjice Hrvatskog Kraljevstva dobiva važnost širega društvenog pokreta, ukorijenjena u svakodnevici i zajedničkom nastojanju da se prošlost ne samo komemorira nego i aktivno iskoristi u oblikovanju identiteta.

Proslava tisućgodišnjice Kraljevstva 1925. bila je kudikamo više od pukog čina obilježavanja. Bila je to prigoda za artikulaciju tadašnjih političkih, kulturnih i identitetskih težnji, kao i mjesto simboličkog nadmetanja između različitih koncepcija hrvatske prošlosti i njezina mjesta u novonastaloj državi. Organiziranima svečanim misama, povorkama, sletovima, bakljadama, tiskanim razglednicama, plaketima i podignutim spomenicima, stvarala se ne samo slika o kraljevstvu već i suvremena poruka o „tisućljetnoj državnosti“, narodnom jedinstvu i kontinuitetu identiteta.

U godini u kojoj se obilježava 1100. obljetnica Hrvatskog Kraljevstva važno je kritički se osvrnuti na način na koji su povijesne obljetnice iskorištene u stvaranju simboličkog kapitala, ali i na to kako one danas oblikuju našu sliku o prošlosti. U tome smislu, ovaj broj *Fontesa* važan je doprinos povijesnoj znanosti, ali i širemu društvenom promišljanju kolektivnog identiteta i nasljeđa.

Posebno je zanimljiv pogled na umjetnički doprinos proslavi – od plakata, znački i razglednica, do monumentalnih projekata poput maksimirske Sokolske mogile i spomenika kralju Tomislavu u Zagrebu. Spomenuti artefakti svjedoče o složenom odnosu između povijesti, simbolike i politike, ali i o načinu na koji su zajednice u to vrijeme stvarale kolektivnu memoriju.

Gradivo objavljeno u ovome broju rezultat je temeljita rada na arhivskim fondovima Hrvatskoga državnog arhiva. Odabrani su dokumenti koji pokrivaju razdoblje od 1914. do 1927. godine, a posebna je pozornost posvećena fondu Družbe „Braća Hrvatskoga Zmaja“, ključne institucije u pripremi i provedbi proslava. Također su upotrebljavani fondovi Savske banovine, obiteljski i osobni fondovi važnih pojedinaca – primjerice HR-HDA-1964. Obitelj Deželić, HR-HDA-806. Laszowski Emilij, kao i zbirke plakata, grafika i tiskovina. Priređivači su gradivo rasporedili tematski, a unutar tema i kronološki, čime je omogućeno jasno praćenje priprema, prijepora i realizacije događanja u pojedinim sredinama. Takav pristup čini gradivo iznimno preglednim i istraživački upotrebljivim.

Priređivači su se pritom vodili idejom da izvorima pristupe kao pripovijesti – da ih ne izlažu tek kao administrativne dokumente, nago kao fragmente žive povijesti, koju je moguće dodatno istraživati i tumačiti. Time je ovaj broj *Fontesa* i metodološki doprinos načinima predočivanja i kontekstualizacije arhivskoga gradiva.

Vjerujemo da će ovi dokumenti – prikupljeni, sistematizirani i kontekstualizirani s posebnom pažnjom – pridonijeti dubljem razumijevanju toga kako su povijest i kolektivno sjećanje građeni, prikazivani i slavljani prije 100 godina. Ujedno nas podsjećaju na to koliko je važno sačuvati glasove prošlosti – ne samo da bismo bolje razumjeli vlastitu povijest nego i da bismo promišljali o njezinu mjestu u sadašnjosti.

Nakraju, željela bih, sa zakašnjenjem, posebno zahvaliti dr. sc. Teodori Shek Brnardić i dr. sc. Filipu Novoselu na dragocjenim savjetima, stručnom vodstvu i velikom iskustvu koje su nesebično podijelili tijekom pripreme i transkripcije oporuka iz 18. stoljeća objavljenih u prethodnom, 30. broju *Fontesa*. Njihovo duboko poznavanje pravila egdotike i stručnost u radu sa zapisima tog razdoblja znatno su pridonijeli točnosti i dosljednosti u prijenosu izvornog teksta priređivača. Njihova je savjetodavna podrška bila od iznimne važnosti u oblikovanju jezično i paleografski usklađenog izdanja. Ovom im prigodom srdačno zahvaljujemo, uz ispriku što ova zahvala omaškom nije bila uvrštena u prošli broj.

U Zagrebu, studeni 2025.

Tatjana Šarić